

Повик за трудови - #pubarchMED Завршна конференција
АРХЕОЛОШКАТА ПРАКСА И ОПШТЕСТВОТО ВО МЕДИТЕРАНСКИОТ
РЕГИОН

Тема:

Важноста и влијанието на презентацијата на културното наследство во модерното општество: компаративна анализа на археолошките практики во Хрватска и во Македонија

Автори:

Стојанче Мицев

Симона Гоцева

Апстракт:

Во овој труд ќе се обидеме да ги објасниме важноста и влијанието на презентацијата на културното наследство во развојот на општеството. Преку компаративна анализа, ќе се обидеме да дадеме увид во нивото на развој на археолошките практики во Хрватска и Македонија, кој ќе биде базиран најмногу на лични искуства, како и спроведено истражување. Целта на овој труд е да се поттикнат дополнителни обемни истражувања во оваа тематика, да се претстават некои идеи за понатамошно дејствување и преку конкретни примери да се претстави важноста на модерните технологии во поуспешна презентација на културното наследство и доближувањето на археологијата кон пошироките општествени маси.

Клучни зборови : презентација, општество, практики, археолошко културно наследство

Abstract:

In this text we will try to explain the importance and impact of the presentation of cultural heritage in the development of society. Through comparative analysis, we will try to provide insight into the level of development of archaeological practices in Croatia and Macedonia, and that will be based mostly on personal experiences, as well as conducted research. The purpose of this text is to encourage additional extensive research on this topic, to present some ideas for further action and through concrete examples to present the importance of modern technologies in a more successful presentation of cultural heritage and bringing archeology closer to the wider social masses.

Keywords: presentation, society, practices, archeological cultural heritage

Излагање:

Дефиницијата за терминот „презентација на културното наследство“ е одобрена официјално за прв пат во 2008 година за време на 16-то Генерално собрание на ИКОМОС во Квебек (Канада).¹ Овде како дефиниција е прифатена тезата дека „презентација“ означува внимателно испланирана комуникација со толкувачка содржина преку уредување на толкувачки информации, физички пристап и толкувачка инфраструктура на локалитетот на културното наследство. Дефиницијата наведува неколку начини на презентација, нагласувајќи ја можноста за нивна истовремена примена. Првата верзија за точно дефинирање на овој термин е создадена во 2002 година при подготовката на првичната верзија на овој документ, но дефиницијата наидува на критики и предметот на презентацијата на наследството е целосно отстранет од документот.²

Дефиницијата од 2008 година функционира до денес, но сепак би било добро таа да се прошири. Презентацијата е директно поврзана со толкувањето. Затоа, не е можно да се занемари овој важен аспект поврзан со неопходноста од обезбедување интелектуален контакт на човекот со неговото наследство од минатото. Таквиот контакт може да го олесни социјалното разбирање за потребите на заштита на ова наследство. Еден од најголемите предизвици во археолошката пракса при презентацијата на културното наследство покрај толкувањето, е самиот начин на презентација кој би требало директно да зависи од степенот на развој на едно општество. Ова значи дека за успешно да се претстави одредено културно наследство, и тоа да биде прифатено од пошироките општествени маси, мора најпрво да се направат одредени истражувања. Истражувањата би требало да бидат насочени кон степенот на развој на општеството и развиеноста на колективната свест. Со проучувањето на овие два сегмента би можеле да добиеме широка слика за потребите и барањата на општеството, и според тие барања да ги креираме толкувањето и начинот на презентација, држејќи се до непристрасноста и научната независност. Ваквиот пристап кон оваа проблематика овозможува доближување на културното наследство до обичниот човек, разбирање на неговото значење, а исто така го олеснува социјалното разбирање за потребите на заштита на

---

¹ http://icip.icomos.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_ENG_04_10_08.pdf.

² <http://www.enamecharter.org/downloads.html>

ваквиот вид наследство. Новите методите и техниките, како и следењето на развојот и модернизирањето на технологијата исто така би требало секогаш да се имаат во предвид. Со примената на модерните технологии за презентација, се зголемува нивото на интерес за археологијата во општеството, а со тоа неминовно доаѓа до раст на влијанието на презентација на културното наследство и раст на културниот развој во општеството.

Компаративна анализа на археолошките практики на презентација во Хрватска и во Македонија

Хрватска и Македонија се посткомунистички земји и земји во развој. Од 2013 година Хрватска е полноправна членка на Европската Унија, додека Македонија сè уште го нема добиено своето членство, но сепак влезот во Европската Унија и е основен приоритет на државно ниво. По распадот на СФРЈ и двете држави воспоставуваат свои нови практики во археологијата со чија помош се обидуваат да ги унапредуваат своите културни процеси. И двете земји имаат богато археолошко културно наследство, но сепак имаат различни стратегии и различен степен на развиеност како на целокупната археологија, така и на процесот на презентација на археолошкото културно наследство. Степенот на развој на археолошките практики при презентација на археолошкото културно наследство директно зависи од повеќе фактори: културната политика, меѓународна соработка, развојот на туризмот, развојот на образованието, можностите за финансирање, културната развиеност во државите и друго. Во овој дел ќе се обидеме да направиме компаративна анализа на археолошките практики при презентацијата на археолошкото културно наследство, преку неколку конкретни примери, анализирајќи ги предностите, слабостите и можностите на двете земји.

Хрватска, во споредба со Македонија има доста по развиена пракса и искуство во презентацијата на културното наследство. Брзиот развој на туризмот, добрата стратегија, образованието, константната меѓународна соработка, и пристапот до европските фондови значително имаат придонесено во целокупниот развој на археологијата. Бидејќи еден од главните столбови на економијата на Хрватска е туризмот, Хрватска, освен во инфраструктурни проекти, има вложено значителни средства и капацитети и во развојот и презентацијата на културниот туризам. Користејќи ги европските фондови во последните неколку години реализирани се повеќе проекти, во областа на презентацијата и промоцијата на археолошкото културно наследство, особено во приморскиот регион.

Еден од по значајните проекти е проектот „Археолошкиот парк Вижула“ во градот Медулин. Археолошкиот локалитет претставува комплекс на римски вили – рустики, и има хронолошка рамка од неолитот до раниот среден век. „Откриени се остатоци од неолитска населба, но сепак, најзначајна е римската вила, која систематски се истражува повеќе години, а датира од 1 - 2 век. Три фази на изградба биле воспоставени до 6 век, а вилата се издигала на тераса од брегот, додека нејзиниот долен дел сега е под морето, каде може да се видат остатоците од пристаништето. Украсена е со мозаици, а исто така во нејзина близина пронајден е голем број на движен археолошки материјал.“³ „Главна цел на овој проектот е да им понуди на посетителите оригинален допир и задоволство во оживеаниот дух на античко време во мирна природна средина заснована на тематски поврзани целини и да придонесе за одржлив социјален и економски развој на градот Медулин како препознатлива дестинација на културниот и историски туризам.“⁴

Проектот, официјално започна во септември 2017 година и заврши во 2019 година. Овој план за реставрација, презентација и промоција, како и правилно валоризирање на овој археолошкиот локалитет придонесе кон зголемување на бројот на домашни и странски посетители, нудејќи им културна туристичка и едукативна содржина. Исто така придонесе за создавање нови работни места и привлече мали и средни претпријатија преку развој на систем за управување и инвестирање во инфраструктурата и придружните содржини на Археолошкиот парк Вижула. Проектот вклучува инвестиции во заштита, реставрација, ревитализација и толкување на копнени и подводни археолошки локалитети, уредување и опремување на шеталиштето, како и развој на културни и туристички содржини за посетителите, засновани врз културното наследство. Покрај тоа, има и образовна цел, а исто така придонесува за одржливо управување и презентација на културното наследство, како и брендирање, маркетинг и промоција на археолошкиот парк Вижула, како културна туристичка дестинација. За постигнување на оваа цел користени се нови и развиени методи како на пример:

---

³ Obranič.S i A. Žigant, 2013, Zataj(e)na Istra – Imena naselja i rudina u hrvatskoj Istri – inventar za povijesno sjećanje. – Korenika. – Pula.

⁴ <http://m.medulinriviera.info/sl/guide-medulin/villa-vizula/>

прецизни мерења со тотална станица, 3Д реконструкции, дигитално мапирање, и скенирање со помош на дрон. Како главен адут во привлекувањето на посетители и детална презентација на археолошкото културно наследство на овој локалитет се користат 3Д реконструкциите на сите објекти, како и дигиталните очила кој може да ги изнајми секој турист, и преку нив на виртуелен начин да се врати во минатото. За целите на овој проект исто така е снимен и документарен филм „Тајните на Вижула” кој што е емитуван на хрватската национална телевизија. Во Хрватска се реализирани повеќе вакви и слични проекти кој даваат едно ново светло и голем допринос во презентацијата на културното наследство.⁵

Слика 1. Презентација на археолошкото културно наследство преку користење на 3D визуелни очила, Вижула, 2019, <http://m.medulinriviera.info/sl/guide-medulin/villa-vizula/>

Иако **Македонија** исто така има доста големи капацитети за развој на археолошкиот туризам, ваквите практики на презентација на археолошкото културно наследство се на пониско ниво. Дефицитот на стручен кадар, честата промена на политиките во културата и недоволното инвестирање во археолошкиот и културниот туризам воопшто не пружаат поволни услови за усовршување на археолошките практики за презентација на културното наследство. Но сепак во последните години ваквиот развој на настаните се менува, и Македонија значително напредува на ова поле. Пристапот кон европските фондови, како и зголеменото ниво на меѓународна соработка придонесуваат за целокупен напредок во археологијата на овие простори.

Во последните години во Македонија реализирани се неколку поголеми проекти во оваа област. Како еден од најпознатите археолошки локалитети, и локалитет во кој најмногу се инвестира во презентација и промоција во последните неколку години е праисториска наколна населба во Заливот на Коските кај Градиште на Охридското Езеро. „Подводните археолошки истражувања на локалитетот "Плоча Миков Град" во Заливот на Коските, во водите на Охридското Езеро, покрај јужното крајбрежје на полуостровот Градиште, се реализираа во кампањи секоја година од 1997-та, до 2005 година, а во 2007-2008 година беше изведена реконструкција на дел од населбата со што се презентира атрактивен археолошки локалитет на атрактивен простор од

⁵ <https://tvprofil.com/film/9686644/tajna-vizule>

езерото.”⁶ Со овие истражувачки активности за првпат во Македонија се официјализира подводната археологија како гранка на археологијата која се занимава со остатоци, заштита и презентација на подводното културно наследство, кое поради разни околности во минатото и денес останало под водените површини на македонските езера. „ На

Слика 2. Панорамски поглед на Заливот на коските - охрид, Музеј на вода, <https://www.discoveringmacedonia.com/2018/bay-of-bones-museum-ohrid/>

локалитетот Плоча Миќов Град откриена е праисториска палафитна (наколна) населба со временска припадност на доцното бронзено и раното железно време, а во текот на досегашните истражувања беа евидентирани 6000 остатоци од дрвени колци во водите на дното од езерото, на длабочина од 3 до 5 метри кои поттирале најверојатно заедничка дрвена платформа на која функционираше дваесеттина праисториски станбени објекти, изградени исто така, од дрво. Притоа се собрани многубројни движни наоди од периодот на бронзено и железното време.”⁷ Локалитетот Плоча Миќов Град во Заливот на Коските денес е атрактивен музејски комплекс кој има повеќе содржини: реконструирана палафитна населба над водите од езерото, римски каструм кој е конзервиран, реставриран и презентиран на највисокото плато од ридот "Градиште", пристапен објект со музејски витрини и објект за реализација на подводен туризам, 24 реконструирани праисториски куќи на дрвена платформа над езерската вода, повеќе реконструирани полуотворени градби, и други содржини кои го збогатуваат вкупниот амбиент на водите и брегот на Охридското Езеро. Ваквиот начин на презентација несомнено придонесе за развој на археолошкиот туризам и запознавањето на посетителите со културното наследство на Македонија. Во последните 5 години Заливот на коските стана нај посетуваниот и нај познатиот археолошки локалитет во Македонија но сепак за целокупна и модерна презентација на овој локалитет, недостасува праксата на користење на новите технологии. Овој локалитет би бил уште по атрактивен и би привлекувал уште повеќе посетители доколку во процесот на презентација се внесат на пример 3Д визуелизација, визуелни очила, и други алатки кој ќе помогнат во зголемувањето на заинтересираноста кај посетителите за овој локалитет. Развојот на

⁶ <https://core.ac.uk/display/286781326?source=3>

⁷ <http://muzejohrid.mk/praiistoriska-nakolna-naselba-vo-zaliv-na-koskite>

праксата за презентација археологијата во Македонија се гледа и преку проектот за виртуелизација на Музеите, кој се спроведува во повеќе музеи во Македонија. Исто така од големо значење е дронското снимање и скенирање на археолошките локалитети и нивната 3Д визуелизација која е започната во 2019 година и сеуште трае. Ваквите и слични проекти несомнено се од голема важност, и имаат големо влијание во презентацијата на археолошкото културно наследство во современото општество, па затоа ваквата пракса треба да продолжи да се развива уште подобро и уште побргу.

Заклучок

Презентацијата на археолошкото културно наследство во модерното општество е од големо важност за континуиран и брз културен развој. Следењето на светските практики како и иновативноста и меѓународната соработката несомнено ќе придонесат кон уште поголемо влијание во развојот и познавањето на археологијата како и за целокупниот културениот развој на општеството.

Анализирајќи ги археолошките практики за презентација на археолошкото културно наследство во Хрватска и Македонија, преку конкретни примери, можеме да заклучиме дека иако постојат разлики во практикувањето на презентацијата, сепак и во двете земји во последните години е забележан значителен напредок на ова поле. Но сепак и во Хрватска, и во Македонија се забележани одрени недостатоци. Анализирајќи ги практиките на по развиените земји во Европа, како на пример Италија, Словенија, Австрија и други, можеме да заклучиме дека и Хрватска и Македонија заостануваат во развојот на недеструктивното археолошко истражување со помош на геофизички и ласерски методи. На пример во Словенија, Германија, Италија и други западни земји, значителен напредок во истражувањето и презентацијата даде системот LIDAR, а исто така и геофизичките истражувања. Со помош на ваков вид на истражување, Италијанските археолози во близина на градот Фалериј Нови, на педесетина километри од Рим, открија и презентираа цел антички римски град користејќи само георадар.

Ваквите иновации во технолошкиот развој, искуствата споделени преку меѓународната соработка, како и поддршка од светските научни институции и културно - научни организации, несомнено ќе придонесат кон приближување на археологијата кон секој поединец, и сигурно ќе влијаат на подигнувањето на свеста и одговорноста кон заштитата на културното наследство во секое општество.

Литература

1. Grenville, Jane, ed (1999): *Managing the Historic Rural Landscapes*, London.
2. PICKARD, Robert (2005), *European Cultural Heritage - A review of policies and practices* vol. II, 3. poglavje: The archaeological heritage, str. 49 - 60,
<http://128.121.10.98/coe/pdfopener?smd=1&md=1&did=566207>
3. GRIMA, Reuben (2016), *But Isn't All Archaeology 'Public' Archaeology?*, *Public Archaeology*, 15 (1), , str. 50-58,
4. KAJDA, Kornelia, et al. (2017), *Archaeology, heritage and social value: Public perspective on European Archaeology*. *European Journal of Archaeology*, str. 1–22. https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/2BCF320928BF478120CDA6A9B58249B0/S1461957117000195a.pdf/archaeology_heritage_and_social_value_public_perspectives_on_european_archaeology.pdf.
5. Obranič.S i A. Žigant, 2013, *Zataj(e)na Istra – Imena naselja i rudina u hrvatskoj Istri – inventar za povijesno sjećanje. – Korenika. – Pula.*
6. [http://icip.icomos.org/downloads/ICOMOS Interpretation Charter ENG 04 10 08.pdf](http://icip.icomos.org/downloads/ICOMOS_Interpretation_Charter_ENG_04_10_08.pdf).
7. <http://www.enamecharter.org/downloads.html>
8. <http://m.medulinriviera.info/sl/guide-medulin/villa-vizula/>
9. <https://tvprofil.com/film/9686644/tajna-vizule>
10. <https://core.ac.uk/display/286781326?source=3>
11. <http://muzejohrid.mk/pristoriska-nakolna-naselba-vo-zaliv-na-koskite>
12. <https://www.discoveringmacedonia.com/2018/bay-of-bones-museum-ohrid/>